

Ernst Jünger, antisemitismen og 1920'ernes „nye“ nationalisme

AF
ADAM PAULSEN

Den, der kommenterer sig selv, går under sit niveau.¹

Var den tyske officer, forfatter og entomolog Ernst Jünger (1895-1998) antisemit? I de seneste år har udgivelse efter udgivelse påvist, at Carl Schmitt og Martin Heidegger – to andre og nært beslægtede tænkere fra samme periode, som Jünger havde et tæt forhold til og ofte sættes i forbindelse med – ikke kun var opportuniste eller handlede ud fra en momentan ideologisk forblindelse, da de hoppede med på Hitlers vogn, men at de i allerhøjeste grad delte nazisternes antisemitisme og tilsyneladende heller ikke lod sig anfægte af efterretningerne om de uhyrligheder, der overgik deres jødiske medborgere.² Gør noget tilsvarende sig gældende for Ernst Jünger, og hvis svaret er ja, i hvor høj grad belaster det så hans forfatterskab? Spørgsmålet er ofte blevet stillet, men sjældent besvaret tilfredsstillende.³ Ser man alene på tiden

¹ „Wer sich selbst kommentiert, geht unter sein Niveau“ (E. Jünger: „Epigrammatischer Anhang“, *Blätter und Steine* [1934], Hamburg 1942, s. 228). Jeg takker Allan Borup (KU) for nyttige kommentarer og henvisninger.

² Jf. senest udgivelsen af Heideggers „Schwarze Hefte“ fra årene 1931-41 (*Gesamtausgabe*, bd. 94-96, udg. af Peter Trawny, Frankfurt/M 2014), der har bortvejret den sidste rest af tvivl om filosofens antisemitisme. Se hertil også P. Trawny: *Heidegger und der Mythos der jüdischen Weltverschwörung*, Frankfurt/M 2014, s. 113f. Om Carl Schmitt og antisemitismen, se Raphael Gross: *Carl Schmitt und die Juden*, Frankfurt/M 2005.

³ Symptomatisk er således den ophedede debat, der udløstes i 1993 af Walter Jens i anledning af offentliggørelsen af nogle i sig selv harmløse Jünger-optegnelser i tidsskriftet *Sinn und Form*, 45 (1993), jf. „Heimweh“, *FAZ*, 11.2.1993 og Helmuth Kiesels replik „Eine ganze Reihe von Widerruf“, *FAZ*, 19.2.1993. En perspektivrig gennemgang findes hos Marcus Bullock: „Heiner Müller’s Error, Walter Jens’s Horror, and Ernst Jünger’s Antisemitism“, *Monatshefte*, Vol. 86/2 (1994), s. 152-71. To år senere afstedkom en iscenesættelse af Jüngers liv og værk som danseforestilling på Volksbühne i Berlin en tilsvarende følelsesladet debat, jf. Harro Segeberg: „Über Nationalismus und Judenfrage. Zur poli-

efter magtovertagelsen, vejer forskellene mellem Schmitt-Heidegger på den ene side og Jünger på den anden nok tungere end lighederne – i hvert fald for så vidt angår deres forhold til nazismen. I modsætning til Heidegger og Schmitt løste Jünger aldrig medlemskab til partiet eller udtalte sig til fordel for regimet, ja, faktisk afviste han konsekvent enhver kontakt med de nye magthavere.⁴ Da han i efteråret 1933 blev optaget i det nazificerede Deutsche Akademie der Dichtung under Gottfried Benns ledelse, frasagde han sig straks denne „ære“, ligesom han allerede i 1927 og igen i 1933 havde takket nej til Goebbels' tilbud om at stille op for partiet til Rigsdagen. Omvendt sluttede han sig dog heller ikke til modstanden mod Hitler, selv om det ikke skortede på henvendelser og opfordringer. I mere end seks år, frem til sommeren 1939, hvor han blev genindkaldt til hæren forud for Tysklands overfald på Polen, lykkedes det ham at holde afstand til såvel magtens som oppositionens folk, og da han i Paris under krigen kom i berøring med folk fra Stauffenberg-kredsen, afviste han at deltage i attentatplanerne mod Hitler. Til trods for at han sympatiserede med den konservative opposition, ønskede han ikke at blive involveret i den historiske verdens beskidte forretninger – en holdning, der genkendes fra fortællingen *Auf den Marmorlippen* (1939), hvor de to brødre vælger den „indre emigration“ frem for den åbne modstand.

Men hvad med tiden før 1933? Her er det straks vanskeligere at fælde en entydig dom, hvad angår både antisemitismen og forbindelsen til nazismen. Tager vi det sidste og mindst komplicerede spørgsmål først, står det klart, at Jünger blot få uger efter sin fratrædelse som officer af linjen i august 1923 meldte sig ind i kampen mod republikken,

tischen Ästhetik des National-Revolutionärs Ernst Jünger“, *Études Germaniques*, 51 (1996), s. 627-45. Alle nyere biografiske fremstillinger af en vis længde indeholder pligtskyldige afsnit om artiklen *Über Nationalismus und Judenfrage* (jf. nedenfor), men sætter den kun sporadisk i forbindelse med det øvrige forfatterskab, jf. Steffen Martus: *Ernst Jünger*, Stuttgart 2001, s. 55-58; Heimo Schwilk: *Ernst Jünger. Ein Jahrhundertleben*, München 2007, s. 342-45; H. Kiesel: *Ernst Jünger*, München 2007, s. 309-16; *Ernst Jünger Handbuch*, udg. af M. Schöning, Stuttgart 2014, s. 83f.

⁴ Hvor intet andet er nævnt, er de følgende biografiske oplysninger hentet fra de ovenfor anførte værker af Martus, Kiesel og Schwilk. Specifikt om Jünger og nationalsocialismen, se endvidere H. Segeberg: „Revolutionärer Nationalismus. Ernst Jünger während der Weimarer Republik“, H. Scheuer (red.): *Dichter und ihre Nation*, Frankfurt/M 1993, s. 327-342; Werner Bräuninger: „Dans la zone des balles dans la tête. Ernst Jünger et la NSDAP (1925-1934)“, *Nouvelle École*, 48 (1996), s. 92-98; H. Kiesel: „Zwischen Kritik und Affirmation. Ernst Jüngers Auseinandersetzung mit dem Nationalsozialismus“, G. Rüter (red.): *Literatur in der Diktatur. Schreiben im Nationalsozialismus und DDR-Sozialismus*, Paderborn 1997, s. 163-72.

og at han på dette tidspunkt utvetydigt opterede for nationalsocialismen. I en tekst fra september 1923 – hans første egentlige politiske artikel, bragt i nazisternes partiorgan *Völkischer Beobachter* – hedder det således:

Den ægte revolution har slet ikke fundet sted endnu, den marcherer uopholdeligt imod os. Det er ingen reaktion, det er en virkelig revolution med alle dens kendetegn og ytringer, dens idé er den *völkische*, slebet til hidtil ukendt skarphed, dens banner er hagekorset, dens udtryksform viljens koncentration i ét eneste punkt – diktaturet! Det vil erstatte ordet med handlingen, blækket med blodet, frasen med ofret, pennen med sværdet.⁵

Efter denne indledende fanfare gik der imidlertid op imod to år, før han atter tog bladet fra munden. Først i efteråret 1925 fulgte de næste politiske artikler, og i de følgende år positionerede han sig som en af de få lysende stjerner på den yderste højrefløj – uhyre vel skrivende, produktiv og radikal. Fra disse år stammer også flere bemærkelsesværdige tilkendegivelser til fordel for nazisterne og deres leder, der mere end én gang sammenlignes med Mussolini og anpriseres som „varsel om en helt ny førertype“.⁶ Fra omkring 1927 begynder det imidlertid at dæmre for ham, at Hitler måske alligevel ikke er den mand, han havde regnet med, og selv om han ikke direkte desavouerer ham, er det tydeligt, at han nu i stigende grad opfatter nazisterne og deres leder som et perifert overgangsfænomen, en reminiscens af den borgerlige epoke snarere end et varsel om den nye. Hitler og konsorter var ham simpelthen ikke radikale nok. Da det kom til stykket, viste Hitler sig at være for meget af et borgerligt bløddyr, en simpel partimand og levebrødspolitik, som spillede det parlamentariske spil og reelt ikke ville eller havde modet til revolutionen.

Så vidt forbindelsen til nazismen, der spænder over en periode på ca. fem år og bevæger sig fra troen på bevægelsens revolutionære pro-

⁵ „Die echte Revolution hat noch gar nicht stattgefunden, sie marschieret unaufhaltsam heran. Sie ist keine Reaktion, sondern eine wirkliche Revolution mit all ihren Kennzeichen und Äußerungen, ihre Idee ist die völkische zu bisher nicht gekannter Schärfe geschliffen, ihr Banner das Hakenkreuz, ihre Ausdrucksform die Konzentration des Willens in einem einzigen Punkt – die Diktatur! Sie wird ersetzen das Wort durch die Tat, die Tinte durch das Blut, die Phrase durch das Opfer, die Feder durch das Schwert“ („Revolution und Idee“, *Völkischer Beobachter*, 23.-24.9.1923, her citeret efter E. Jünger: *Politische Publizistik 1919-1933*, udg. af S. O. Berggötz, Stuttgart 2001, s. 36).

⁶ „Vorahnung eines ganz neuen Führertypus“ („Abgrenzung und Verbindung“, *Die Standarte*, 13.9.1925, her citeret efter Berggötz, s. 77).

Den genindkaldte officer Ernst Jünger i selskab med civilisten Carl Schmitt i Rambouillet ved Paris, oktober 1941. Jünger og Schmitt havde været fortrolige siden mellemkrigsårene, men fik i de første efterkrigsår et mere anstrengt forhold til hinanden. Lavpunktet nåedes i 1949, da Jünger udgav romanen Heliopolis, der ligesom Auf den Marmorklippen (1939) kan læses som en allegori over Det Tredje Rige, denne gang med en tydelig parallel til jøderne i skikkelse af den forfulgte etnisk-religiøse minoritet parserne. Ved siden af den i Schmitts øjne selvretfærdige og skinhellige optræden, Jünger lagde for dagen efter 1945, var det især romanens skildring af parserne, der bragte ham i harnisk. Schmitts voldsomme irritation over begge dele lader sig følge i hans optegnelser fra årene 1947-51, der samtidig dokumenterer hans besættelse af jøder, hvis skæbne han er skamløs nok til at holde op mod sin egen: „Genocid, folkemord, rørende begreb; jeg har oplevet et eksempel på egen krop: udryddelsen af den preussisk-tyske embedsstand i 1945.“ (Glossarium, 21.8.1949) Også brevvekslingen mellem Jünger og Schmitt kommer flere gange ind på det ømtålelige emne, således i et brev af 25.11.1949: „Jeg er [...] ingen Heliopolit. Desuden har jeg gjort andre erfaringer og haft andre oplevelser med parsere og parserinder end helten i Deres tilbageblik.“. Foto: Deutsches Literaturarchiv Marbach.

gram og potentiale over forskellige grader af skepsis til en egentlig afvisning omkring 1930, hvorefter Jünger endegyldigt trækker sig tilbage fra politikken for at hellige sig sit litterære forfatterskab og sine naturstudier.⁷ Set gennem moderne briller er det mest bemærkelsesvær-

⁷ Jüngers forhold til nazismen i almindelighed er veldokumenteret og relativt ukontroversielt i forskningen og vil af samme grund ikke blive udførligt be-

dige ved denne bevægelse vel især årsagen til bruddet, som netop ikke skyldes, at han som Thomas Mann eller andre kom på bedre tanker og besindede sig på republikken og demokratiet, men at nazisterne i hans øjne var for konforme, borgerlige og kompromisvillige.⁸ Gælder dette så også antisemitismen? Var nazisterne ham heller ikke på dette punkt radikale nok, og hvad betød „jødespørgsmålet“ i det hele taget for Jünger og hans vurdering af nazisterne? At spørgsmålet ikke kun er af historisk relevans, har man kunnet forvise sig om ved modtagelsen af de seneste danske Jünger-oversættelser, som i mindst to tilfælde er blevet diskvalificeret med henvisning til forfatterens påståede antisemitisme, én gang endog med et tilsyneladende uimodsigeligt citat.⁹ Men sagen er mere kompleks, end det umiddelbart kunne synes, og det til trods for, at materialet i alt væsentligt begrænser sig til nogle spredte bemærkninger fra årene 1929-30, herunder det knap seks sider lange essay *Über Nationalismus und Judenfrage* fra september 1930 – den eneste tekst fra Jüngers hånd, der direkte beskæftiger sig med emnet. Før vi vender os mod denne tekst og Jüngers forfatterskab i øvrigt, vil det dog være på sin plads at kaste et blik på den mentalitets- og socialhistoriske baggrund for mellemkrigstidens antisemitisme, som først og fremmest skal findes i kejserrigets Tyskland i de sidste årtier op til 1. Verdenskrig. Og blot for en ordens skyld: Hensigten med de følgende overvejelser er ikke at bortforklare eller undskylde. Der er vitterlig ikke meget pænt at sige om Jüngers politiske journalistik, men anklagen for antisemitisme er så alvorlig, at den kræver at blive vendt en ekstra gang, i særdeleshed når den udstrækkes til at omfatte hele eller dele af det senere skønlitterære forfatterskab. Endelig har sagen et principielt aspekt, som vedrører vores forståelse af og omgang med den historiske antisemitisme, og som ikke kun er af interesse i forbindelse med Jünger.

handlet i det følgende (se den anførte litteratur ovenfor). Det gælder tillige fortællingen *Auf den Marmorklippen* (1939), der kan læses som en allegori over nazismens tyranni og menneskeforagt, men som ikke specifikt berører antisemitismen eller racetænkningen (se hertil min efterskrift til den danske oversættelse: E. Jünger, *På marmorklipperne*, København 2014, s. 129-155).

⁸ Om Thomas Manns politiske omvendelse og bekendelse til republikken, se Adam Paulsen: *Overvindelsen af Første Verdenskrig: Historiepolitik hos Ernst Troeltsch, Oswald Spengler og Thomas Mann*, København 2014, s. 137ff.

⁹ Lars Bonnevie: „Forår for Jünger“, *Weekendavisen*, 3.1.2014 [anm. af E. Jünger: *Strålinger. Dagbøger 1939-48*, overs. af M. Boisen og A. Paulsen, København 2013]; Jørgen H. Monrad: „Infanterikaptajnen“, *Weekendavisen*, 7.11.2014 [anm. af E. Jünger: *På marmorklipperne*, overs. af A. Paulsen, København 2014]. Jf. også min replik til Monrad i *Weekendavisen*, 14.11.2014. – Omtalte citat, der bringes af Bonnevie, stammer fra *Über Nationalismus und Judenfrage* og behandles i det følgende.

Antisemitismen i det tyske kejserrige

Ernst Jünger blev født i 1895 i Heidelberg og levede således de første knap 25 år af sit liv i den første tyske nationalstat, der var resultatet af Bismarcks tre samlingskrige mod henholdsvis Danmark i 1864, Østrig i 1866 og Frankrig i 1870-71, og hvis rigsforfatning af 1871 garanterede alle tyske statsborgere de samme rettigheder uanset konfession.¹⁰ For de tyske jøder var det dog så som så med denne ligestilling. Antisemitismen var her som andre steder i Central- og Østeuropa udbredt, og de mest prestigefyldte karriereveje i 1800-tallets Tyskland, officerskorpset og de højere læreanstalter, var også i kejserriget reelt forbeholdt kristenfødte tyskere. Denne form for diskrimination gjorde det f.eks. noget nær umuligt for en tysk statsborger af jødisk herkomst at opnå et ordinært professorat på et af landets universiteter. Dertil kom fra slutningen af 1870'erne en ny og hidtil ukendt organiseret antisemitisme. Til forskel fra tidligere tiders religiøse antijudaisme var den nye antisemitisme en overvejende sekulær, racebiologisk farvet bevægelse, der rettede sig mod jødernes angivelig skadelige indflydelse på det tyske folkefællesskab og som minimum krævede en tilbagerulning af jødernes formelle, forfatningsgaranterede ligestilling. Mange lod sig dog ikke nøje med det, men gik som Theodor Fritsch – stifteren af Deutsche Antisemitische Vereinigung og forfatter til bestselleren *Antisemiten-Katechismus* (1887) eller *Handbuch der Judenfrage*, som den kom til at hedde fra 1907 – langt videre i deres krav og agiterede for en total udskillelse af det jødiske folk fra det nationale fællesskab. For radikale antisemitter som Fritsch udgjorde jøderne en ondartet virus, der havde angrebet det sunde tyske folkelegeme og nu var godt i gang med at opløse det indefra.

Den organiserede antisemitisme nåede et foreløbigt højdepunkt ved valget i 1893, hvor flere antisemitiske småpartier fik sæde i Rigsdagen. Efter århundredskiftet begyndte de antisemitiske partier at tabe terræn, og ved valget i 1912 forsvandt de stort set ud af billedet.¹¹ Det kan i nogen grad forklares med det generelle ryk til venstre, som valgresultatet var et udtryk for, men dertil kommer et andet forhold: I 1912 havde antisemitismen for længst vundet indpas i såvel de konservative partier som i de store, indflydelsesrige oppositions- og interesseforbund som Alldeutscher Verband og det stærkt konservative, nationalistiske agrarforbund, Bund der Landwirte, en særdeles slagkraftig in-

¹⁰ De følgende afsnit trækker delvist på mit kapitel om den wilhelminske periode 1890-1918 i A. Sandberg & D. Siegfried (red.): *Tysk kulturhistorie fra 1648 til i dag*, København 2012, s. 181-217.

¹¹ Wolfgang J. Mommsen: *Bürgerstolz und Weltmachtstreben 1890-1918*, Berlin 1995, s. 138.

teresseorganisation med over 300.000 medlemmer.¹² At denne udvikling på længere sigt snarere styrkede end svækkede antisemitismen i det tyske samfund, siger sig selv. Ganske vist udgjorde den ikke for alvor en trussel mod de tyske jøders retlige ligestilling, men den satte „jødespørgsmålet“ på den politiske dagsorden og gjorde det langt ind i dannede kredse almindeligt at promovere antisemitiske synspunkter.

Antisemitismen fik naturligvis ikke lov til at stå uimodsagt. På initiativ af bl.a. den liberale historiker Theodor Mommsen, der allerede havde talt jødernes sag over for sin nationalkonservative kollega Heinrich von Treitschke i den berlinske antisemitismestrid i 1879, dannedes i 1891 Verein zur Abwehr des Antisemitismus durch Nichtjuden, og i 1893, da den antisemitiske bølge nåede et første højdepunkt, fulgte Centralverein deutscher Staatsbürger jüdischen Glaubens, der udviklede sig til den største jødiske interesseorganisation i Tyskland. Udover at bekæmpe den omsiggribende antisemitiske agitation så Centralverein det som sin vigtigste opgave at modvirke de sociale barrierer, der trods den formelle ligestilling stadig herskede i statsapparatet, hvor selv assimilerede jøder havde betydeligt ringere chancer for at gøre karriere end deres protestantisk-kristne medborgere. Det skulle bl.a. ske ved oplysning, bekæmpelse af fordomme og en højlydt bekendelse til den tyske nation. Centralvereins medlemmer så sig først og fremmest som tyskere, identificerede sig fuldt og helt med den tyske stat, historie, kultur og tradition og var villige til at gå endog meget langt for at blive accepteret som fuldgyldige medlemmer af det nationale fællesskab.

Kombinationen af det omgivende samfunds ringeagt og det jødiske modsvar i form af assimilationsiver, der én gang for alle skulle mane jødehadet i jorden, betød logisk nok, at mange assimilerede jøder internaliserede antisemitismen og udviste samme ringeagt som deres ikke-jødiske medborgere over for det store antal ortodokse jøder, der indvandrede østfra i årtierne omkring århundredskiftet. Et berømt, men ikke enestående eksempel på denne form for jødisk selvhad findes hos forfatteren og industrimanden Walther Rathenau, den senere udenrigsminister i Weimarrepublikken, der blev likvideret af den højreekstremistiske terrorgruppe Organisation Consul efter blot et halvt år på posten. Rathenau indledte sin forfatterkarriere allerede i 1897 med et dubiøst skrift betitlet *Höre, Israel!*, som han forståeligt nok ikke lod genoptrykke, da han efter 1. Verdenskrig udsendte sine samlede værker. Teksten er et paradeeksempel på den antisemitisme, som ifølge den israelske historiker og antisemitismeforsker Shulamit Volkov

¹² Volker Ullrich: *Die nervöse Großmacht 1871-1918*, Frankfurt/M 1999, s. 78, 392.

fik karakter af „kulturel kode“ og identitetsmarkør i det sene kejserriges mentale geografi – som det centrale symbol på en række forbundne politiske, sociale og moralske forestillinger og idéer af antiemancipatorisk observans.¹³ Det interessante og uhyggelige ved Rathenaus tekst er imidlertid, at den, der her taler antisemitismens sprog, ikke repræsenterer den antiemancipatoriske kultur, men derimod er at finde i den anden af kejserrigets „to kulturer“, den emancipatoriske lejr. Når antisemitismen er så udbredt i Tyskland, hævder Rathenau, skyldes det således en ganske naturlig reaktion på jødernes uvilje mod at lade sig assimilere. „Staten har gjort jer til borgere for at opdrage jer til tyskere. I er forblevet fremmede og kræver nu, at den skal tildele jer den fulde ligestilling?“¹⁴ Så længe jøderne ikke underkaster sig det tyske herrefolk og aflægger sig alle gode som dårlige egenskaber, tyskerne måtte tage anstød af, kan man derfor ikke forvente andet end foragt fra det omgivende samfund – og som for at føje spot til skade tilføjer han, at det ubestrideligt er „de bedste tyskere“, der nærer „en dyb modvilje mod det jødiske væsen“¹⁵.

I virkeligheden stod det dog allerede længe inden klart, at den form for assimilation, Rathenau her gjorde sig til talsmand for, ikke var nogen garanti mod diskrimination og udstødelse. For de fleste tyske jøder endte troen på assimilationens velsignelser i de samme mudrede massegrave, hvorfra nazismen hentede sin kraft og næring. Ivrig efter at demonstrere patriotisk sindelag havde jøder i stor stil meldt sig under fanerne ved krigsudbruddet i august 1914, understøttet af Centralverein og andre jødiske organisationer og organer, der uden undtagelse opfordrede alle krigsduelige jøder til militærtjeneste. Som et ekko af kejser Wilhelm 2.s berømte tale i Rigsdagen 4. august 1914 – „jeg kender ikke længere nogen partier, jeg kender kun tyskere“ – kunne man således kort efter læse i *Jüdische Rundschau*, tidens største tysksprogede jødiske ugeavis: „Trods alle fjendtligheder i fredstid kender vi tyske jøder ikke længere nogen forskel på os og andre tyskere. Som brødre står vi alle sammen i kampen.“¹⁶ Men heller ikke denne gang

¹³ Shulamith Volkov: „Antisemitism as a Cultural Code“, *Yearbook of the Leo Baeck Institute*, Vol. XXIII (1978), s. 25-46, her s. 34f.

¹⁴ „Der Staat hat euch zu Bürgern gemacht, um euch zu Deutschen zu erziehen. Ihr seid Fremde geblieben und verlangt, er solle nun die volle Gleichberechtigung aussprechen?“ (W. Rathenau: „Höre, Israel!“, her citeret efter J. Schutte m.fl. [red.]: *Die Berliner Moderne 1885-1914*, Stuttgart 2002, s. 174)

¹⁵ „die besten Deutschen einen tiefen Widerwillen gegen jüdisches Wesen [...] hegen“ (smst., s. 173).

¹⁶ „Wir deutschen Juden kennen trotz aller Anfeindungen in den Zeiten des Friedens heute keinen Unterschied gegenüber anderen Deutschen. Brüderlich stehen wir mit allen im Kampfe zusammen“ (Heinrich Loewe: „Fein-

skulle det lykkes at blive optaget i det nationale fællesskab, og få måneder inde i krigen var alt ved det gamle. Antisemitiske pamfletter såede tvivl om den jødiske befolkningsandels krigsdeltagelse, og rygter om jødernes angivelige fejhed verserede både ved fronten og derhjemme. I takt med at håbet om en hurtig sejr forsvandt, rettede stadig flere blikket mod den civile rigsledelse, som blev kritiseret for at holde hånden over de tyske jøder. Selv den ukuelige Rathenau, der som følge af kritikken måtte fratræde sin stilling i krigsministeriet, hvor han siden august 1914 havde haft ansvaret for fordelingen af råstoffer til krigsindustrien, mistede for en stund gejsten: „Jo flere jøder der falder i denne krig, desto mere eftertrykkeligt vil deres modstandere bevise, at de alle har siddet bag fronten og bedrevet krigsåger. Hadet vil fordobles og tredobles.“¹⁷ I oktober 1916 gav rigsledelsen efter for det voksende pres og iværksatte en omfattende undersøgelse for at fastslå, hvorvidt jøderne unddrog sig militærtjenesten. Resultatet af undersøgelsen blev aldrig offentliggjort, hvilket blot forstærkede modviljen over for jøderne og førte til en yderligere radikaliserings af antisemitismen.

Mens Rathenau talte assimilationens sag, valgte andre den modsatte strategi. I 1896, året før Rathenaus opsang til den „asiatiske horde“ af ikke-assimilerede jøder, udgav den østrig-ungarske journalist Theodor Herzl et lille skrift, hvori han argumenterede for „en moderne løsning af jødespørgsmålet“, som bogens undertitel lyder. Herzl følte sig overbevist om, at assimilation ikke var det rigtige svar på „jødespørgsmålet“, og at løsningen kun kunne bestå i, at jøderne fik deres egen stat. I kejserriget vandt den politiske zionisme især fodfæste blandt unge jøder, der brugte Herzl til at kritisere forældregenerationens alt for store assimilationsiver. Et interessant eksempel på denne omfunktionalisering af zionismen til en intern jødisk diskussion, der på sin side stod i et tæt udvekslingsforhold med århundredeskiftets ungdomsbevægelse, er en artikel fra 1911 af den 20-årige Cheskel Zwi Kloetzel (Hans Klötzel), publiceret i første årgang af det sidenhen berømte ekspressionistiske tidsskrift *Die Aktion*. Under den selvbevidste

de ringsum!“ *Jüdische Rundschau*, 7.8.1914, her citeret efter J. Rosenthal: „Die Ehre des jüdischen Soldaten“: *Die Judenzählung im Ersten Weltkrieg und ihre Folgen*, Frankfurt/M 2007, s. 42).

¹⁷ „Je mehr Juden in diesem Kriege fallen, desto nachhaltiger werden ihre Gegner beweisen, dass sie alle hinter der Front gesessen haben, um Kriegswucher zu treiben. Der Hass wird sich verdoppeln und verdreifachen.“ Formuleringen stammer fra et brev af 4. august 1916 til den højreradikale Wilhelm Schwaner, som Rathenau karakteristisk nok var venskabeligt forbundet med fra 1913 til sin død (her citeret efter V. Ullrich: „Fünfte Bild: Drückeberger“, J. H. Schoeps m.fl. [red.]: *Bilder der Judenfeindschaft. Antisemitismus, Vorurteile und Mythen*, Augsburg 1999, s. 212f.).

titel *Wir jungen Juden!* retter forfatteren en hård kritik mod forældre-generationens forsøg på at stykke en identitet sammen ved hjælp af Centralvereins hellige treenighed af „tyskhed“, „statsborgerskab“ og „jødisk tro“, som oven i købet præsenteres som noget særlig fint og ærværdigt.¹⁸ Siden Arilds tid har jøder altid stræbt efter at blive noget, de ikke var, men aldrig haft held til at opnå det. Tværtimod har „denne vilje til det fremmede“ blot resulteret i, at de er forblevet fremmede, ikke bare i andres øjne, men også for sig selv. Man „ville altid det andet, *ville aldrig sig selv*.“¹⁹ Det er imidlertid slut nu, hævder Cheskel Zwi. „Dristige drømme begynder at blive til virkelighed, Herzls sang om jødestaten realiseres [...] i Palæstina“, og hjemme i Tyskland går ungdommen foran ved at insistere på at være jøder: „Vi, børnene af de tyske statsborgere af jødisk tro [...] vil være hele og essentielle. Vi vil ikke længere være en *ragout fin* udvundet af et ekstrakt af alle racer og tider.“²⁰

Den „nye“ nationalisme og jødespørgsmålet

Dette er i korte træk den historiske baggrund for mellemkrigstidens ekstreme antisemitisme, som udgør konteksten for Jüngers politiske journalistik. Når det er relevant at ridse denne forhistorie op, skyldes det ikke kun, at Jünger havde tilbragt størstedelen af sit hidtidige liv i kejserriget, men lige så meget den både institutionelle og biografiske stiafhængighed, der kendetegner 1920'ernes diskussioner og også satte sit tydelige præg på de debatter, Jünger involverede sig i. Dermed er naturligvis ikke sagt, at der i ét og alt herskede kontinuitet mellem kejsertidens og mellemkrigsårenes antisemitisme, eller at nazismen blot var en reprise af det sene 1900-tals „völkische“ bevægelser. Den afgørende forskel på før- og mellemkrigsårenes antisemitisme bestod imidlertid ikke så meget i politisk-ideologiske forskelle som i det forhold, at antisemitismen i Weimarrepublikken smeltede sammen med en hidtil ukendt erfaring af individuel og kollektiv deklassering i store dele af befolkningen. Den brede middelklasses frygt for økonomisk og social udstødelse havde ganske vist også i kejsertiden fungeret som katalysator for den organiserede antisemitisme,

¹⁸ C. Zwi: „Wir jungen Juden!“, her citeret efter J. Schutte, anf. værk, s. 178.

¹⁹ „[d]ieser Wille zum Fremden“; „wollte immer das andere, *wollte nie sich selbst*“ (smst., s. 177).

²⁰ „Kühne Träume beginnen wahr zu werden, das Herzlsche Lied vom ‚Judenstaat‘ ersteht in Wirklichkeit [...] in Palästina“; „Wir, die Kinder der ‚Deutschen Staatsbürger jüdischen Glaubens‘ [...], wollen einheitlich und wesenhaft werden. Kein *Ragout fin* aus dem Extrakt aller Rassen und Zeiten wollen wir mehr sein“ (smst., s. 179).

men uden at have blot tilnærmelsesvis samme reelle baggrund. Det ændrede sig radikalt ved overgangen fra kejserrige til republik, hvor det, der tidligere mest havde lignet et imaginært trusselsbillede, pludselig blev til virkelighed for brede befolkningsgrupper – først i form af den ydmygende nationale deklassering, der fulgte med Versailles-traktatens „fredsdiktat“ og sendte chokbølger langt ind i den venstreliberale intelligentsia, dernæst med den anderledes mærkbare økonomiske og materielle deroute, som ramte middelstanden i kølvandet på massearbejdsløsheden og hyperinflationen i 1920'ernes begyndelse. Oven i alt dette kom så de forråede borgerkrigs-lignende tilstande, der i perioder udviskede grænsen mellem gadekamp og politik og op-højede kampen til den centrale politiske handlingskategori. Mere end noget andet var det disse erfaringer, der trak en usynlig skillelinje mellem kejserrigets og Weimarrepublikkens politiske landskaber og gav antisemitismen en potentiel forklaringskraft og farlighed, den ikke havde haft før. At mellemkrigstidens radikaliserings af antisemitismen først og fremmest skulle have at gøre med tyske fødte eller indvandrede jøders stigende indflydelse på det offentlige liv, er der derimod ikke meget, der taler for. Dels havde den jødiske befolkningsandel været faldende siden 1880, efter 1925 også i absolutte tal; dels var erhvervsstrukturen blandt tyske jøder forbløffende stabil også efter 1919. Endelig var heller ikke Weimarforfatningen i praksis nogen garanti mod diskrimination, og selv fra etaterne kendes der flere eksempler på, at de bedst kvalificerede ansøgere til en stilling blev forbigået, alene fordi de var jøder.²¹

Hvor placerede Jünger sig da i samtidens diskussioner om antisemitisme? Det korte svar er, at han ikke deltog i dem. Den biologiske race-diskurs interesserede ham ikke, og selve idéen om at basere politik på en pseudovidenskabelig raceideologi afviste han blankt. Ganske vist forekommer begreber som „race“ og „blod“ ofte i hans politiske journalistik i disse år, men aldrig uden en klar markering af afstanden mellem nazisternes racebiologiske og hans egen mystisk-kosmiske forståelse af disse termer. Når Stefan Breuer i sit standardværk om mellemkrigstidens radikalkonservatisme gør Jünger til kernemedlem i en af „high score“-grupperne på en forestillet racismeskala og samtidig venligt indplacerer Carl Schmitt længere nede på samme skala, side om side med bl.a. Oswald Spengler, er det således at rette bager for smed:²² Ikke Schmitt, men Jünger hører hjemme i „low score“-grup-

²¹ Ursula Büttner: *Weimar. Die überforderte Republik 1918-1933*, Stuttgart 2008, s. 283ff.

²² Stefan Breuer: *Anatomie der konservativen Revolution*, Darmstadt 1995, s. 86ff.

pen ved siden af Spengler, mens Schmitt rettelig burde have været at finde i en af „high score“-grupperne.²³

Karakteristisk for Jüngers syn på racebegrebet og hans eksplicitte afvisning af den samtidige raceopfattelse er en tekst fra foråret 1926 med titlen *Das Blut*, hvori han efter en spekulativ og temmelig tåget redegørelse for sammenhængen mellem „skæbne“ og „blod“ pludselig bliver meget klar i mælet:

Derfor afviser vi alle de bestræbelser, der forsøger at afstive begreberne race og blod ved hjælp af forstanden. [...] Vi vil ikke høre tale om kemiske reaktioner, om blodinjektioner, om kranieformer og ariske profiler. Det udarter alt sammen til det rene vrøvl og hårdkløverier og åbner indfaldsporte til det værdiernes rige, værdier, som intellektet kun kan tilintetgøre, men aldrig begribe.²⁴

Endnu klarere er adressen på kritikken i „*Nationalismus“ und Nationalismus*, som blev skrevet til tidsskriftet *Das Tage-Buch* – ved siden af Carl von Ossietzkys og Kurt Tucholskys *Weltbühne* det vel nok vigtigste venstreliberale tidsskrift i Weimarrepublikken – på opfordring af udgiveren Leopold Schwarzschild, der også stod for den redaktionelle forbemærkning, hvori Jünger præsenteres som den „ubestridte åndelige fører af den ,unge nationalisme“.²⁵ Til forskel fra hovedparten af

²³ Sammenlign fx med sammenfatningen i Jan-Werner Müller: *Ein gefährlicher Geist. Carl Schmitts Wirkung in Europa*, Darmstadt 2007, s. 51f., 69.

²⁴ „Daher lehnen wir alle jene Bestrebungen ab, die die Begriffe Rasse und Blut verstandesmäßig zu stützen suchen. [...] Wir wollen nichts von chemischen Reaktionen, von Bluteinspritzungen, von Schädelformen und arischen Profilen. Das alles muß ausarten in Unfug und Haarspaltereien und öffnet dem Intellekt die Einfallsporten in das Reich der Werte, die er nur zerstören, aber niemals begreifen kann“ („Das Blut“, *Standarte*, 29.4.1926, her citeret efter Berggötz, s. 193f.).

²⁵ „des unbestrittenen geistigen Führers jenes jungen Nationalismus“ (her citeret efter Berggötz, s. 788). – Om Jüngers „nye“ nationalisme, se foruden de ovenfor anførte referencer Daniel Morat: *Von der Tat zur Gelassenheit. Konservatives Denken bei Martin Heidegger, Ernst Jünger und Friedrich Georg Jünger 1920-1960*, Göttingen 2007, s. 51-79; Gilbert Merlio: „Ernst Jünger: La tentation de l'idéologie“, *Les Carnets Ernst Jünger*, 6 (2001), s. 47-74; Christoph H. Werth: „Nationalismus und Sozialismus im Frühwerk Ernst Jüngers“, G. Langguth (red.): *Die Intellektuellen und die nationale Frage*, Frankfurt/M 1997, s. 147-59; Louis Dupoux: „Le ‚nouveau nationalisme‘ d'Ernst Jünger, 1925-1932. Du soldatisme à la ‚Totalité politico-métaphysique““, *Études Germaniques*, 51/4 (1996), s. 599-626. Et overblik over samtidens diskussioner om den „nye“ nationalisme findes

Jüngers politiske journalistik, der blev publiceret i mere eller mindre obskure højreradikale tidsskrifter, tales der altså her ikke for de i forvejen frelste. Det er en tekst, der forsøger at forklare et bredere publikum af formodet demokratisk og republikansk sindelag, hvad den „unge“ nationalisme vil, og hvori den adskiller sig fra henholdsvis fortidens nationalismer og de øvrige grupperinger på den yderste højrefløj. Det betyder dog ikke, at der på nogen måde lefles for læserne. Jünger indleder tværtimod med at slå fast, at han ikke har i sinde at få den nye nationalisme til at fremstå sympatisk, og det gør han bestemt heller ikke. Allerede i løbet af de første afsnit brændes alle broer til det, man normalt vil forstå som politikens område, og frem træder en bevægelse, som tilsyneladende kun vil kaos, anarki og destruktion og ikke synes at sky noget middel for at nå sit mål. Alle, der måtte kæmpe for det samme, hilses velkommen, derimod gøres der kort proces med alle formodede tilhængere af det bestående, uanset deres politiske tilhørsforhold. „Ordenen er den fælles fjende. [...] Ødelæggelsen er det eneste middel, der forekommer nationalismen passende over for den øjeblikkelige tilstand.“²⁶ Hvori det nationale ved denne „nye“ nationalisme består, forbliver derimod lidt af en gåde. Med den wilhelmiske æras patriotisme, med monarkisme og fædrelandskærlighed, konservatisme, reaktion og restauration har den intet at skaffe, og da slet ikke med borgerskabet eller dets værdier, der hånes med en ligefrem vellyst:

For di vi er de ægte, sande og ubønhørlige fjender af borgeren, morer vi os over, at han rådnar op. Vi er nemlig ikke borgere, men sønner af krige og borgerkrige, og først når alt dette, dette evigt i tomgang kredsende skuespil er fejlet bort, vil det kunne udfolde sig, der stadig sidder i os af natur, elementære kræfter, af ægte vildskab, af ursprog, af evner til virkelig avling med blod og sæd. Først da vil de nye formers mulighed være givet.²⁷

i S. Breuer: „Neuer Nationalismus in Deutschland“, U. Backes (red.): *Rechtsextreme Ideologien in Geschichte und Gegenwart*, Köln 2003, s. 53-72.

²⁶ „Die Ordnung ist der gemeinsame Feind. [...] Zerstörung ist das Mittel, das dem Nationalismus dem augenblicklichen Zustande gegenüber allein angemessen erscheint“ („Nationalismus‘ und Nationalismus“, *Das Tage-Buch*, 21.9.1929, her citeret efter Berggötz, s. 506).

²⁷ „Weil wir die echten, wahren und unerbittlichen Feinde des Bürgers sind, macht uns seine Verwesung Spaß. Wir aber sind keine Bürger, wir sind Söhne von Kriegen und Bürgerkriegen, und erst wenn dies alles, dieses Schauspiel der im Leeren kreisenden Kreise, hinweggefegt ist, wird sich das entfalten können, was noch an Natur, an Elementarem, an echter Wildheit, an Ursprache, an Fähigkeit zu

Men hvad så med nationalsocialismen, kan den ikke gøre krav på at repræsentere den nye nationalisme? Svaret herpå er entydigt nej. For Jünger er såvel nationalsocialismen som kommunismen – de to angiveligt samfundsomstyrtende kræfter på henholdsvis den yderste højre- og venstrefløj – udtryk for en systembevarende småborgerlighed af den mest kedsommelige slags. I det ene tilfælde er målet en „national-borgerlig stat i den vestlige civilisations ånd“, i det andet en „småborgerlig rationalistisk orden i kolonihavestil“²⁸. Begge bevægelser må derfor afskrives som levn fra fortiden, på én gang tandløse og lattervækkende. Endelig er der spørgsmålet om nazisternes antisemitisme, og heller ikke på dette punkt efterlader Jünger nogen tvivl om, hvad der efter hans mening kendetegner den nye nationalisme: „Derfor er det heller ikke et særkende for nationalisten, at han allerede til morgenmad sætter tre jøder til livs – antisemitismen er ikke en væsentlig problemstilling for ham.“²⁹

Så langt er Jüngers holdning til antisemitisme, raceideologi og nazisme klar. Nazismen afvises som småborgerlig og systembevarende, for ikke at turde eller ville revolutionen, anarkiet og destruktionsen af det bestående, og endelig latterliggøres den for sin antisemitisme og pseudovidenskabelige besættelse af menneskeracer, kranieformer og deslige. Så fremmedartet og forfejlet denne kritik af nazisterne må tage sig ud for en nutidig læser, udgjorde den langt fra et særstandpunkt i tidens intellektuelle miljøer. I højreradikale kredse var det ikke ualmindeligt at betvivle nazisternes og deres leders intellektuelle evner såvel som deres radikalitet og vilje til magt. Heller ikke kritikken af antisemitismen og raceideologien stod Jünger alene med. En figur som Oswald Spengler, der også tilhørte det yderste højre og ligesom Jünger ofte omtales som en af republikkens intellektuelle banemænd, betragtede nazismen med en skepsis grænsende til foragt af omtrent samme grunde som Jünger.³⁰

„Nationalismus“ und Nationalismus påkaldte sig betydelig opmærksomhed og affødte en lang række kommentarer i tidsskrifter og aviser

wirklicher Zeugung mit Blut und Samen in uns steckt. Dann erst wird die Möglichkeit neuer Formen gegeben sein.“ (Smst., s. 507)

²⁸ „national-bürgerlichen Staat im Sinne der westlichen Zivilisation [...] kleinbürgerlich rationalistischen Ordnung im Schrebergartenstil“ (smst., s. 506).

²⁹ „Auch ist es nicht etwa ein Hauptkennzeichen des Nationalisten, daß er schon zum Frühstück drei Juden verspeist – der Antisemitismus ist für ihn keine Fragestellung wesentlicher Art.“ (Smst., 504)

³⁰ Om Spengler og hans kritik af nazismen, se A. Paulsen: *Overvindelsen af Første Verdenskrig*, s. 125ff.

af forskellig politisk observans. Mest interessant i denne sammenhæng er reaktionen fra NSDAP, som fulgte godt en måned senere i den af Goebbels udgivne berlinske partiavis *Der Angriff*, og som forventet fik den formastelige her læst og påskrevet:

Ernst Jünger, der engang skrev gode krigsbøger, har ladet sig forlede af sine litterære ambitioner til at skrive en artikel om ‚nationalisme‘ i det jødisk-kapitalistiske ‚Tagebuch‘ [...] og ved samme lejlighed overfuset den nationalsocialistiske bevægelse, vel for at gøre sine hoser grønne i sine nye koshre omgivelser. [...] Vi diskuterer ikke med renegater, der overfuser os i smudsblade af jødiske landsforrædere. Men vi er færdige med hr. Jünger.³¹

Yderligere to måneder senere fulgte så Jüngers svar på kritikken og de mange indlæg, hans artikel havde afstedkommet. I *Schlusswort zu einem Aufsatz* gentages hovedpunkterne fra nationalismeartiklen, og Jünger gør sig endnu en gang lystig over „blodets og racens propagandister“,³² inden han til sidst går lidt mere udførligt ind på det „jødiske tema“. At det sker tøvende og modvilligt, lægger han ikke skjul på. Dels anser han stadig ikke spørgsmålet for væsentligt, dels er det et sprog, han „ikke er vant til“ og tilsyneladende heller ikke ønsker at tale.³³ Hvorfor gør han det så? Af forfængelighed, stolthed eller ligefrem af frygt for at blive stemplet som „jødeven“? Noget kunne tyde på, at det sidste har spillet en rolle. I hvert fald er det ham meget om at gøre at lægge afstand til „assimilationsjøden“, der hævdes at stå i tæt udvekslingsforhold med liberalismen og besidde „ødelæggende kvaliteter“,³⁴ hvilke sidstnævnte øjensynligt er af en anden beskaffenhed end den destruktive kraft, den nye nationalisme står for. Her betjener Jünger sig åbenlyst af det antisemitiske sprog, han ellers hævder ikke at beher-

³¹ „Ernst Jünger, der einmal gute Kriegsbücher geschrieben hat, ließ sich durch seinen Literatenehrgeiz verleiten, in dem jüdisch-kapitalistischen ‚Tagebuch‘ [...] einen Artikel über ‚Nationalismus‘ zu schreiben und dabei die nationalsozialistische Bewegung anzupöbeln, wohl um sich bei seiner neuen, koscheren Umgebung beliebt zu machen [...] Wir debattieren nicht mit Renegaten, die uns in Schmutzblättern jüdischer Landesverräter anpöbeln. Herr Jünger aber ist damit für uns erledigt“ (*Der Angriff*, 27.10.1929, her citeret efter Berggötz, s. 860).

³² „Propagandisten des Blutes und der Rasse“ („Schlusswort zu einem Aufsatz“, *Widerstand. Zeitschrift für nationalrevolutionäre Politik*, 5. årg., nr. 1 [januar 1930], her citeret efter Berggötz, s. 538).

³³ „die ich nicht zu sprechen gewohnt bin“ (smst., s. 543).

³⁴ Smst., s. 544.

ske, også selv om det flere gange afvises som latterligt, at „assimilationsjødedommen“ skulle kunne true den heroiske race, som blev udslettet i verdenskrigens stålstorm. Så sker der imidlertid noget mærkeligt. Efter at have talt antisemitismens sprog og nedgjort „civilisationsjøden“ med brug af de gængse klichéer vender han sig mod en anden form for jødedom, og her falder dommen anderledes positivt ud: „For jøden findes der imidlertid kun én varig position, kun ét Salomos Tempel, og det er den jødiske ortodoksi, som jeg bifalder, sådan som jeg må bifalde ethvert folks virkelige og udtalte egenart. Den vil utvivlsomt vinde mere og mere fodfæste, i takt med at de europæiske folks nationalisme får større vægt.“³⁵ Er det stadig den samme mand, der taler, og hvordan rimer det med det allerede sagte? Åbenbart findes der ifølge Jünger to jødiske identitetsmodeller, som har meget lidt eller intet med hinanden at gøre – på den ene side civilisationsjødens overfladiske, uegentlige, kamæleonagtige tilpasnings- og assimilationsstrategi, svarende til Rathenaus ideal og nazisternes skræmmebillede af den internationale kapitalistjøde, og på den anden side den jødiske ortodoksi, der fremhæves for sin dybe, autentiske, essentielle „andethed“. Hvad Jünger her præsenterer os for, er altså en specifik jødisk version af den i samtiden udbredte antitetiske modstilling af „kultur“ og „civilisation“,³⁶ med ortodoksien som billede på kulturen, rødderne og det nationale fællesskab og civilisationen som dets opløsning og deformation. Det virkelig interessante ved disse overvejelser er imidlertid, at det samtidig for første gang antydes, hvori det nationale ved den „nye“ nationalisme egentlig består, og at det sker netop med det jødiske folk som eksempel. Bag fascinationen af revolutionen, ødelæggelsen og anarkiet skjuler sig kort sagt en mere opbyggelig vi-

³⁵ „Für den Juden gibt es jedoch nur eine dauerhafte Position, nur einen Tempel Salomonis, und das ist die jüdische Orthodoxie, die ich begrüße, wie ich die wirkliche und ausgesprochene Eigenart eines jeden Volkes begrüßen muß. Ohne Zweifel wird sie in demselben Maße an Boden zurückgewinnen, in dem der Nationalismus der europäischen Völker an Wucht gewinnt.“ (Smst.)

³⁶ Begrebsparret kultur-civilisation har en lang karriere i tysk kultur- og identitetshistorie, jf. Norbert Elias' klassiske *Über den Prozeß der Zivilisation* (1939), bd. 1, Frankfurt/M 1980, s. 1-42. Den retoriske modsætningsfigur, som Jünger her spiller på, er imidlertid af nyere dato og kendes først fra 1890'erne, jf. Jörg Fisch: „Zivilisation, Kultur“, *Geschichtliche Grundbegriffe*, udg. af O. Brunner m.fl., bd. 7, Stuttgart 1992, s. 74off. og S. Breuer: „Späte Barbaren – Kultur und Zivilisation im kaiserlichen Deutschland“, S. Breuer m.fl. (red.): *Politik – Verfassung – Gesellschaft. Traditionslinien und Entwicklungsperspektiven*, Baden-Baden 1995, s. 35-50. Figurens nationale potentiale og gennemslagskraft blandt intellektuelle umiddelbart op til og under 1. Verdenskrig dokumenteres i Barbara Beßlich: *Wege in den ‚Kulturkrieg‘. Zivilisationskritik in Deutschland 1890-1914*, Darmstadt 2000.

sion, der til trods for betoningen af det religiøse ligger betydelig tættere på Cheskel Zwis zionisme end på både Rathenaus assimilations- og nazisternes racebiologiske antisemitisme. Ethvert „folk“ har ret til at udfolde sig i overensstemmelse med sin nationale egenart, lyder budskabet, og det gælder for jøder som for alle andre. Positivt formuleret adskiller dette budskab sig ikke nævneværdigt fra Cheskel Zwis opfordring til sine jødiske landsmænd en generation tidligere. Begge advarer de mod at falde for civilisationens fristelser, som kun fører til rodløshed og tab af identitet, og begge ser løsningen i at forblive tro mod sig selv og sine kulturelle rødder.

Meget mere lader der sig ikke uddrage af Jüngers replik, men det er heller ikke så lidt. Sammenholder man de relevante passager med de samtidige jødiske diskussioner af emnet, bliver det desuden klart, hvor stor overensstemmelse der faktisk er mellem Jüngers afsluttende bemærkninger til „jødespørgsmålet“ og – for nu blot at nævne det mest oplagte eksempel – den i samtiden kendte kulturfilosof Theodor Lessings bog *Der jüdische Selbsthass* fra samme år, der vakte betydelig opsigt i jødiske kredse for sin påstand om sammenhængen mellem assimilation og selvhad. For Lessing – som baserer sine iagttagelser på seks biografiske skitser af henholdsvis tyske og østrig-ungarske jøder fra slutningen af 1800-tallet, der alle har valgt assimilationsvejen, alle i større eller mindre grad har fornægtet deres jødiske baggrund, og alle har efterladt sig betydelige værker på enten kulturens eller videnskabens område³⁷ – er der således ingen tvivl om, at assimilationsvejen har været en tragedie for de tyske jøder, netop fordi de er forblevet fremmede og ikke har slået rødder, men „levede ligesom på telegraftråde, svævede mellem folkene og kun kunne slå luftrødder i ånden.“³⁸ Den assimilerede jøde er i Lessings øjne den evigt fremmede og ensomme, der har kappet forbindelsen til sine rødder og sin historie uden at få noget igen. „Han havde ingen andre hos sig end sine døde, og deres sprog havde han glemt. Ingen jord bar ham, ingen historie befrier ham for

³⁷ Det drejer sig om filosofferne Paul Rée (1849-1901) og Otto Weininger (1880-1903), forfatteren Arthur Trebitsch (1880-1927), komponisten Max Steiner (1888-1971), digteren Walter Calé (1881-1904) og journalisten og kritikeren Maximilian Harden (1861-1927). Af dem begik Weininger, Trebitsch, Calé med sikkerhed selvmord, formentlig også Rée. Blandt de øvrige personer, der af Lessing betegnes som repræsentative for den tragiske assimilation, er forfatterne Rudolf Borchardt, Hugo v. Hofmannsthal, Franz Werfel, Jakob Wassermann og Karl Kraus (Lessing: *Der jüdische Selbsthass*, München 1984, s. 36ff.).

³⁸ „die gleichsam auf Telegraphendrähten lebten, zwischen den Völkern schwebten und nur Luftwurzeln schlagen konnten in den Geist“ (Lessing, anf. værk, s. 38).

skyld, ingen dannelse var *hans*; hans helt var: martyren.³⁹ Splittelse, selvhad, sindssyge og sjæledød er følgen, og netop det skal de eksemplariske livshistorier bevise. For Lessing består den eneste tænkelige udvej i at ville sig selv, thi „vores sår kan enten slet ikke hele, eller det heles i lyset.“⁴⁰ I hvilket lys? I alt fald ikke i oplysningens skarpe, blændende lys, som netop er årsagen til, at diasporaens civiliserede jøder har mistet orienteringen og forvildet sig længere og længere væk fra overleveringen og deres sande identitet. Det helende lys har et andet udspring – det udgår fra traditionen, troen og fællesskabet og vil vise det vildfarne individ vej ud af civilisationsløgnens morads, der akkurat som hos Jünger identificeres med kapitalismen og de liberale erhverv, og tilbage i kulturens staldvarme:

Hvem du *er*? Måske søn af den driftige handelsjøde Nathan og den apatiske Sarah, som han tilfældigvis besvangrede, fordi hun bragte tiltrækkeligt med penge ind i ægteskabet? Nej! Judas Makkabæeren var din far, dronning Ester din mor. Fra dig, fra dig alene går kæden [...] tilbage til Saul og David og Moses.⁴¹

Vi kommer nu til den berømt-berygtede *Über Nationalismus und Judenfrage*, den eneste af Jüngers godt og vel 150 politiske tekster, der udførligt beskæftiger sig med emnet og af samme grund er et centralt aktstykke i striden om hans påståede antisemitisme. Endnu en gang er der tale om et bestillingsarbejde, skrevet på opfordring af redaktionen for det stærkt konservative kulturtidsskrift *Süddeutsche Monatshefte* til et temanummer om „jødespørgsmålet“ med bidrag af repræsentanter for det jødiske samfund – deriblandt den liberale rabbiner og religionsvidenskabsmand Leo Baeck, tidens betydeligste fortalere for assimilation – og berøgtede antisemitiske røster som den allerede omtalte Theodor Fritsch, stifteren af den rabiante Deutsche Antisemitische Vereinigung og forfatter til et væld af antisemitiske skrifter. Trods tidsskriftets klart nationalistiske profil ønskede man altså at præsentere så mange forskellige synspunkter som muligt, og nummeret indeholder

³⁹ „Keiner war bei ihm als seine Toten, und deren Sprache hatte er verlernt. Keine Erde trug ihn, keine Geschichte entsühnte ihn, keine Bildung war *seine*; sein Held war: der Dulder.“ (Smst., s. 46)

⁴⁰ „[u]nsre Wunde kann entweder überhaupt nicht genesen, oder sie heilt im Licht“ (smst., s. 50).

⁴¹ „Wer bist *du*? Sohn etwa des fahrigen Handelsjuden Nathan und der trägen Sarah, die er zufällig besamte, weil sie ihm genug Geld in die Ehe brachte? Nein! Juda Makkabi war dein Vater, königin Esther deine Mutter. Von dir, von dir allein aus geht die Kette [...] auf Saul und David und Moses.“ (Smst., s. 51)

både historiske bidrag om strømninger (f.eks. zionismen i Tyskland og internationalt) og institutioner (f.eks. Centralverein), religiøse spørgsmål (som f.eks. katolicisme over for jødedom) og politiske tilkendegivelser af mere eller mindre rabiat karakter, 14 bidrag i alt. Jüngers tekst lægger sig i umiddelbar forlængelse af de afsluttende bemærkninger til nationalismeartiklen, men hvor disse røbede en vis uvilje og tøven ved overhovedet at diskutere sagen, er tonen i *Über Nationalismus und Judenfrage* anderledes offensiv, for ikke at sige aggressiv. Der lægges for med en kritik af tidens „nationale vilje“, som ifølge Jünger har to forskellige udtryk – en „traditionelt farvet“ borgerlig, konservativ-reaktionær nationalisme og, som det nyeste skud på stammen, den „revolutionære“ nationalisme, som her må være identisk med nationalsocialismen, uden at det dog siges eksplicit. For dem begge udgør antisemitismen en „grundpille“, der i det ene tilfælde har „en mere eller mindre afvisende“, i det andet tilfælde „en uforblømt krigerisk udsmykning.“⁴² Fælles for dem er imidlertid også, at de hverken har forstået problemets karakter eller genealogi, hævder Jünger. For akkurat ligesom den „gamle“ antisemitisme misforstår den „nye“ antisemitisme forbindelsen mellem liberalismen og civilisationsjøden. „Jøden“ er ikke fader til, men derimod søn af liberalismen, og alene derfor er „ethvert angreb på civilisationsjøden fra det liberalistiske rum forfejlet, for selv dér, hvor det måtte have succes, ville dets betydning blot svare til en ydre desinfektion.“⁴³ Mens den „revolutionære“ antisemitisme griber fat om problemet, som handlede det om skadedyrsbekæmpelse – „yndet er forestillinger af folkesundhedsvidenskabelig art, hvori uskadeliggørelsen af sværme af atomistisk angribende bakterier og spaltesvampe spiller en stor rolle“ – ser Jünger det med andre ord som et åndeligt eller intellektuelt problem skabt af liberalismen, „åndens store uafhængighedserklæring“.⁴⁴ Endnu en gang afviser han altså racetænkningen og den pseudovidenskabelige antisemitisme, og det kan derfor heller ikke overraske, at der også her lægges afstand til nationalsocialismen, blot uden navns nævnelse. Men til

⁴² „einen Grundpfeiler [...] eine mehr oder minder abweisende [...] eine unverhüllt kriegsfreudige Ornamentierung“ („Über Nationalismus und Judenfrage“, *Süddeutsche Monatshefte*, 27. årg., hæfte 12 [september 1930], her citeret efter Berggötz, s. 587).

⁴³ „Jeder Angriff auf den Zivilisationsjuden aber aus dem liberalistischen Raume heraus ist verfehlt, denn selbst dort, wo er Erfolg haben würde, gliche seine Bedeutung lediglich einer äußerlichen Desinfektion.“ (Smst., s. 590f.)

⁴⁴ „Beliebt sind Vorstellungen volksheilkundlicher Art, in denen die Unschädlichkeit von Schwärmen atomistisch angreifender Bakterien und Spaltpilze eine große Rolle spielt. [...] die große Unabhängigkeitserklärung des Geistes“ (smst., s. 590).

forskel fra de tidligere tilkendegivelser – og det kan ikke betones nok – ledsages kritikken denne gang ikke af nogen form for applauderende gestus, ligesom man heller ikke genfinder den mildt spottende bagatellisering af „jødespørgsmålet“, som trods alt også kendetegner de foregående tekster. Tonen er hård og uforsonlig, og hvad der førhen knap fandtes værdigt til omtale, behandles nu helt uden ironi, netop som et problem. Atter er det civilisationsjøden, der må holde for, og Jünger demonstrerer på ny, at han kan stereotyperne på fingrene: Civilisationsjøden, som typisk vil møde os i form af den „uundgåelige jødiske advokat“, betjener alle mænd og magter med den „fordomsfrihed, som hører til hans races kendetegn“, og skolet af århundreders ressentiment vil han for længst have forstået, at han gør sig bedst ved at lægge afstand til netop civilisationen for i stedet at prise kulturen og de konservative dyder.⁴⁵ Interessant nok fungerer modsætningsparret kultur-civilisation altså igen som koordinater for bestemmelsen af det jødiske, men med en meget sigende forskydning: Hvor det før blev benyttet til at markere polerne i spændingsfeltet mellem assimilation og fastholdelse af autentisk „andethed“, med sidstnævnte som den anbefalede jødiske identitet, repræsenterer kulturen nu blot civilisationsjødens forsøg på at mime kulturens sprog:

Derfor vil kenderen ikke undre sig over disse besynderlige former for udsøgt konservativ prosa, som i denne tid flyder stadig hyppigere fra jødiske penne. Skarpe forsvarstaler for kulturen, åndfuld ironiseren over civilisationsmaskineriet, en aristokratisk snobbisme, den katolske farce, en pseudo-morfologisk interesse for historiske forhold, en diskret betonet soliditet.⁴⁶

Da Jünger når frem til konklusionen, er det således heller ikke jøderne, der holdes frem som positivt eksempel på det nationale princip. Igen betones det ganske vist, at „civilisationsjøden“ på ingen måde udgør en trussel for det tyske folk, der som følge af sin „vilje til gestalt“ tværtimod fremstår mere og mere klart og afgrænset fra alle andre folk, inklusive det jødiske.⁴⁷ I takt med at „civilisationsjøden“ konfron-

⁴⁵ „den unvermeidlichen Typ des jüdischen Advokaten [...] Vorurteilslosigkeit, die zu den Kennzeichen seiner Rasse gehört“ (smst., s. 588).

⁴⁶ „Daher wird sich der Kenner nicht über jene seltsamen Blüten einer gut gepflegten konservativen Prosa wundern, wie sie in dieser Zeit immer häufiger jüdischen Federn entfließt. Herbe Verteidigungsreden für die Kultur, geistreiche Ironisierungen des Zivilisationsbetriebes, ein aristokratischer Snobismus, die katholische Farce, ein pseudo-morphologisches Interesse an Geschichtsvorgängen, eine unauffällig betonte Solidität.“ (Smst.)

⁴⁷ Smst., s. 591.

teres med resultaterne af denne nye tyske „vilje til gestalt“, denne mentale grænsedragning på kunstens, videnskabens, arbejdets og psykologiens område, tvinges han imidlertid til at erkende, at der faktisk findes folk med en konkret, distinkt og uforvekslelig form – og heri består „den eneste fare, der truer civilisationsjøden. For alt dette bekræfter den første tyske grundsætning, som jøden altid vil bestræbe sig på at benægte, nemlig den sætning, at der findes et fædreland, som hedder Tyskland. En af de åbenbare følger af denne sætning er, at der findes jøder. Civilisationsjødens fineste og smarteste virksomhed går imidlertid netop ud på uafbrudt at føre bevis for, at jøden egentlig slet ikke findes.“⁴⁸ Dermed er vi endelig kommet til konklusionen og de linjer, der som regel anføres som fældende bevis på Jüngers radikale antisemitisme, og som for at føje spot til skade oven i købet paraphraserer én af de mest berygtede antisemitiske pamfletter skrevet på tysk, Richard Wagners *Das Judentum in der Musik* (1850/69): „I takt med at den tyske vilje vinder i skarphed og gestalt, vil det blive mere og mere umuligt for jøden at nære blot den mindste illusion om at kunne være tysker i Tyskland, og han vil se sig stillet over for sit sidste alternativ, der lyder: at være jøde i Tyskland eller slet ikke at være der.“⁴⁹

For nu at tage tingene i den rigtige rækkefølge: Ingen, der læser en tekst som denne, og i særdeleshed dens konklusion, kan være i tvivl om, at Jünger her ikke blot leger med antisemitiske stereotyper, men også gør sig til talsmand for synspunkter, der selv i 1930 var ekstreme, og at man i øvrigt skal kigge godt efter for at få øje på forskellene mellem hans kulturelle og nazismens biologisk-essentialistiske antisemitisme – ja, i virkeligheden efterlades man snarest med indtrykket af, at han også her forsøger at overhale NSDAP indenom, at få nazisterne til at fremstå som tand- og viljeløse for selv at virke desto mere dristig og frygtløs. Men lad os alligevel dissekere argumentet og se teksten i dens umiddelbare kontekst. For det første må man spørge, hvor meget substantielt nyt der egentlig siges her. Tonen er en anden end

⁴⁸ „die einzige Gefahr, die den Zivilisationsjuden droht. Denn alles dies beståigt den ersten deutschen Grundsatz, den zu leugnen der Jude immer bestrebt sein wird, nämlich den Satz, daß es ein Vaterland gibt, das Deutschland heißt. Eine der offenbaren Folgen dieses Satzes aber ist die, daß es Juden gibt. Die feinste und geschickteste Wirksamkeit des Zivilisationsjuden aber läuft gerade auf die ununterbrochene Führung des Nachweises hinaus, daß es den Juden eigentlich gar nicht gibt“ (smst., s. 591f.).

⁴⁹ „Im gleichen Maße jedoch, in dem der deutsche Wille an Schärfe und Gestalt gewinnt, wird für den Juden auch der leiseste Wahn, in Deutschland deutscher sein zu können, unvollziehbarer werden, und er wird sich vor seiner letzten Alternative sehen, die lautet: in Deutschland entweder Jude zu sein oder nicht zu sein.“ (Smst., s. 592)

i de forudgående artikler. Det defensive, tøvende ved nationalisme-replikken er erstattet af en vilje til at drage de yderste konsekvenser, men tanken bag er i alt væsentligt den samme – en radikal nationalisme, der propagerer absolut kulturel forskellighed og insisterer på en tilsvarende absolut grænsedragning, kulturelt og muligvis også fysisk. At individets frihed til at leve, som det måtte ønske, ikke indrømmes nogen som helst plads i denne forestilling, behøver ingen nærmere forklaring. Hvad der præsenteres her, er en radikalt tilspidset version af kulturnationskonceptet,⁵⁰ en med uhyggelig konsekvens gennemspillet vision om, at vi er født ind i et fællesskab og en kultur, som determinerer os fuldt og helt, at vi hverken som individer eller kollektivt kan vælge at tilhøre en anden nation, sådan som tilhængere af det politisk-voluntaristiske statsnationskoncept mener, og at en stærk kultur derfor altid vil være lukket, selvtilstrækkelig og forfølge sine egne mål. I en sådan forestillingsverden er der kun plads til minoriteter, hvis de står ved og udlever deres identitet i fuldstændig isolation. Kulturen er en skæbne, man må tage på sig, ikke en maske eller et klædestykke, der kan udskiftes efter forgodtbefindende, sådan som „civilisationsjøden“ forestiller sig, når han ifører sig tyskhedens gevandter og mimer dens sprog. Undlader han derimod dette maskespil og står ved sin radikale „andethed“ – kunne man ekstrapolere med sideblik til nationalismereplikken – er han velkommen til at blive, ja, er måske ligefrem at betragte som et eksotisk, berigende tilskud til majoritetskulturen. Når Jünger lader artiklen klinge ud i en allusion til *Das Judentum in der Musik*, bør man derfor også være opmærksom på den lille, men helt afgørende detalje, der adskiller de to tekster fra hinanden. Hvor Wagner nemlig fordrer, at jøden for at „blive menneske i fællesskab med os [...] som det allerførste må ophøre med at være jøde“,⁵¹ er Jüngers konklusion den modsatte. Jøderne skal ikke ophøre med at være jøder, de skal tværtimod fuldtone bekende sig til deres jødedom, såfremt de ønsker at forblive i Tyskland. Så paradoksalt det end lyder, kan man derfor med lige så stor ret kalde Jünger for filosemit som for antisemit, for så vidt som man ved førstnævnte position forstår en spejlvending af antisemitismen, der ligesom denne beror på en projektion i Edward

⁵⁰ Jf. Friedrich Meineckes berømte skelnen mellem kultur- og statsnation i indledningen til *Weltbürgertum und Nationalstaat* (1907). For en produktiv diskussion af begreberne i en moderne kontekst, se Peter Alter: „Kulturnation und Staatsnation – Das Ende einer langen Debatte?“, G. Langguth (red.): *Die Intellektuellen und die nationale Frage*, Frankfurt/M 1997, s. 33-44.

⁵¹ „Gemeinschaftlich mit uns Mensch werden, heißt für den Juden [...] zu allernächst so viel als: aufhören, Jude zu sein“ (her citeret efter Martus, anf. værk, s. 57).

Said'sk forstand, en fastholdelse af en række stereotyper, i dette tilfælde de ortodokse eksotismer, og en tilsvarende udstødelse af alle de træk, der ikke passer ind i repræsentationen, for Jüngers vedkommende „civilisationsjødens“ forsøg på at aflægge sig sin fremmedhed ved at mime den tyske kultur.

Hvad skal vi så mene om alt dette, og er det på baggrund af ovenstående muligt at fælde en klar dom over Jüngers politiske skrivelser? Man er selvfølgelig fortsat i sin gode ret til at konkludere, at Jünger var om ikke uforbederlig antisemit, så i hvert fald i en kort periode omkring 1930 formulerede synspunkter, der spillede på hele registret af antisemitiske stereotyper og klichéer. At både nationalismereplikken og artiklen til *Süddeutsche Monatshefte*, de to centrale dokumenter i sagen, så blev skrevet på ydre foranledning, i det sidste tilfælde på direkte opfordring, er muligvis en formildende omstændighed, men frikenner ham selvsagt ikke. Så vidt den lette konklusion, som bekvemt nok både indkapsler problemet historisk – den kontekstualiserende læsning à la Quentin Skinner, som denne artikel implicit har benyttet sig af – og afstiver vores følelse af moralsk overlegenhed, på behagelig afstand af dette mørke kapitel i nyere europæisk historie. Den lidt mere ubekvemme og kontroversielle mulighed består derimod i at se Jünger som vores samtidige ved at konfrontere os med det radikalt moderne i hans tanker. For hvad Jüngers bidrag til mellemkrigstidens antisemitisme og racediskurs viser os, er på mange måder multikulturalismens og den moderne identitetspolitikens vrængbillede og besidder som sådan betydelig større relevans og aktualitet i dag, end man umiddelbart vil være ved. Læst som aktuelle bidrag til den europæiske idédebat er det mest udfordrende ved de behandlede tekster ikke så meget antisemitismen, som det er det bagvedliggende tankemønster, den radikale dualitet mellem på den ene side emancipation, oplysning og individets suveræne ret til selvbestemmelse og på den anden side rødder, identitet og kulturalisme.⁵² Det ubehagelige ved Jüngers tekster består i deres selvfølgeligelige, indiskutable og absolutte identificering af mennesker med den kultur eller tradition, de tilfældigvis er født ind i, og som ikke bare foregriber, men reelt overhaler Samuel Huntingtons berømte bestemmelse af vor tids dominerende konfliktparadigme, kulturernes kamp.⁵³ Heller ikke for Jünger handlede diskussionen om biolo-

⁵² Jf. f.eks. den tværnationale debat om Islam og Europa i foråret 2007, hvis vigtigste bidrag er samlet i *Islam in Europa. Eine internationale Debatte*, udg. T. Chervel & A. Seeliger, Frankfurt/M 2007.

⁵³ Jf. S. Huntington: „The Clash of Civilizations?“, *Foreign Affairs*, 72/3 (1993), s. 22-49. I den senere bogversion finder man en vedgåelse af arv og gæld, som indikerer en indirekte forbindelse mellem Jünger og Huntington, for så vidt

gi og „racer“, ja ikke engang om politik, grænser og territorier, sådan som den til en vis grad gjorde det for Spengler, Moeller van den Bruck og andre af tidens imperialistisk sindede „kulturalister“.54 I det omfang det lader sig gøre at bestemme hovedanliggendet i hans diskussion, må det centrale være spørgsmålet om kulturel homogenitet eller sammenhængskraft, som man ville kalde det i dag, og her er hans konklusion lige så ekstrem som konsekvent: Kulturens determination er så stærk, at selv ikke den mest radikale form for assimilation kan sløre forbindelsen mellem individet og dets kultur. Individet er, om det vil det eller ej, livstidsfange i kulturens fængsel, og ethvert flugtforsøg er dømt til at mislykkes.55 Den frafaldne vil følgelig altid virke suspekt og mistænkelig – som en person, der forsøger at dække over sin sande identitet og udgive sig for en anden, end han er. Når Jünger i sine politiske skrifter fra perioden igen og igen skærer den yderste venstre- og den yderste højrefløj over én kam, er det således heller ikke kun for at demonstrere sin egen radikalitet, men også et udtryk for hans fundamentale skepsis over for enhver form for politik og ideologi. Det egentlige spørgsmål er for Jünger slet ikke af politisk karakter, det er førpolitisk. Afgørende er ikke, hvis side du er på, men hvem du er – for nu igen at parafrasere Huntington.56 Oversat til den konflikt mellem islam og Vesten, der har redet den europæiske offentlighed som en mare siden 9/11, tilbyder Jünger således en løsning, der er lige så provokerende, som den er overrumplende: Glem alt om euroislam, realiser jeres fulde identitet som muslimer i Europa eller forsvind!

Nihilismens magiske nulpunkt: 1930'ernes civilisationskritik

Über Nationalismus und Judenfrage hører som sagt til de sidste politiske tekster, Jünger skrev, inden han trak sig tilbage til elfenbenstårnet for at hellige sig kunst og naturstudier. Dermed var det også endegyldigt slut med den dagsaktuelle, journalistiske del af hans virke. I det omfang han siden beskæftigede sig med politiske spørgsmål, foregik det enten i dagbøgernes, fiktionens eller i de store essayistiske skrifers

som de begge er stærkt påvirket af Spengler, jf. *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, New York 1996, s. 40ff. Om Spenglers betydning for Jünger, se G. Merlio: „Jünger und Spengler“, P. Koslowski (red.): *Die großen Jagden des Mythos. Ernst Jünger in Frankreich*, München 1996, s. 41-60.

54 Se hertil Paulsen, anf. værk, s. 84ff.

55 Jf. Pascal Bruckner, der i sine bidrag til ovennævnte debat om Islam beskyl-der den normative multikulturalisme for at være „en antiracismens racisme“, der „lænker mennesker til deres rødder“, forsvare segregering og spærre minoriteter inde i „reservater“ etc. (T. Chervel m.fl., anf. værk, s. 66f.)

56 Jf. Huntington, anf. værk, s. 27.

dækkede tale, som kun sjældent berører dagspolitiske perspektiver og så godt som aldrig kommer i nærheden af den partipolitiske stillingtagen. Det sprog eller den kode, disse skrifter benytter sig af, er snarere metapolitikkens – for nu at udtrykke det med et begreb, der stammer fra den franske kontrarevolutionær Joseph de Maistre, og som indikerer, at vi befinder os hinsides den almindelige politiske diskurs. Allerede i førsteudgaven af prosasamlingen *Das Abenteuerliche Herz* fra 1929 formuleres dette stærkt kritiske syn på politik med en ligefrem frapperende prægnans og selvfølelse, i betragtning af at vi har at gøre med en mand i midten af 30'erne, der kun lige akkurat har indledt sit tilbagetog fra det offentlige rum. „Politisk virksomhed“, hedder det her,

kom meget snart til at virke som noget uanstændigt på mig. De politiske partier fremstår som ansvarsløshedens musehuller i en tid, hvor værdierne burde dirre på guldvægten dag og nat, og hvor taknemmelig må man ikke være den del af ungdommen, der har trukket sig tilbage bag fængslernes mure for at unddrage sig en nederdrægtighed, der må forekomme ethvert beslutsomt hjerte utålelig. Man kan i dag ikke gøre noget for Tyskland i fællesskab; man må gøre det i ensomhed, som et menneske, der slår en breche i urskoven med sin machete, og som blot bevarer håbet om, at der et sted i vildnisset er andre i gang med det samme arbejde.⁵⁷

At det var sådan, han ønskede at blive læst og husket, og at mellemkrigsårenes politiske journalistik i den forstand var en parentes, han helst havde været foruden, forekommer på den baggrund nærliggende og understøttes desuden af den omstændighed, at han ikke medtog denne gruppe tekster i værkudgaven, og at de først blev udgivet samlet efter hans død. Men lad os alligevel afslutningsvis kaste et kort blik på tiden efter 1930, om ikke af andre grunde så for i det mindste at antyde den større værksammenhæng, de her behandlede tekster indgår i.

57 „hat mich die politische Tätigkeit sehr bald als unanständig empfinden lassen. Welche Mauselöcher der Verantwortungslosigkeit stellen die Parteien dar in einer Zeit, in der die Werte bei Tag und Nacht auf der Goldwaage zittern sollten, und wie dankbar muß man den jungen Leuten sein, die sich vor einer jedem entschlossenen Herzen unerträglichen Niederträchtigkeit hinter die Mauern der Gefängnisse zurückgezogen haben. Man kann sich heute nicht in Gesellschaft um Deutschland bemühen; man muß es einsam tun wie ein Mensch, der mit seinem Buschmesser im Urwald Bresche schlägt und den nur die Hoffnung erhält, daß irgendwo im Dickicht andere an der gleichen Arbeit sind“ (*Das Abenteuerliche Herz. Erste Fassung. Aufzeichnungen bei Tag und Nacht*, Stuttgart 2008, s. 94).

Begynder vi med den gruppe af tekster, der lægger sig i umiddelbar forlængelse af den politiske journalistik, kan man fastslå en betydelig grad af konvergens på de punkter, der har været under luppen her, om end det bør tilføjes, at teksternes meget forskellige karakter vanskeliggør en ét-til-ét-sammenligning. Det kommer vel nok tydeligst til udtryk i periodens vigtigste skrift, den totalitære herredømmeanalyse *Der Arbeiter* (1932), der indeholder reminiscenser af den ambivalente bestemmelse af jødedommen, vi allerede kender fra de politiske artikler. Analysen tager igen afsæt i den dobbelte negation af nationalismen og socialismen, der beskrives som lige utidssvarende levn fra 1800-tallets borgerlige epoke og derfor begge ude af stand til at genoprette statslig suverænitet. Det vil, hævder Jünger, især de svage grupper snart få at føle, for så vidt som det i særlig grad er dem, der har været henvist til statens beskyttelse, og hertil hører også jøderne, om hvem det nu hedder: „Således hørte deltagelsen i opløsningen af den gamle orden til den liberale jødedoms skæbnesvangre fejltagelser.“⁵⁸ Symptomatisk for den nye fase i forfatterskabet taler Jünger ikke længere polemisk om „civilisationsjøden“, men ellers adskiller analysen sig ikke nævneværdigt fra tidligere: Ved at bidrage til civilisationens værdiopløsende og statsundergravende virksomhed har de liberale jøder bidt den hånd, der fodrede dem. Man kan selvfølgelig diskutere, hvorvidt der så faktisk er tale om en kølig-neutral analyse af kendsgerninger, sådan som Jünger ved forskellige lejligheder selv har hævdet, eller om vurderinger som disse overskrider det diagnostiske i retning af det politisk-utopiske. Men det er en diskussion, der vil føre for vidt her. Mere relevant i denne sammenhæng forekommer det at påpege den bemærkelsesværdige ændring, som modpolen til „civilisationsjøden“ har undergået. Hvor Jünger før så ortodoksien som løsningen på „jødespørgsmålet“, omtaler han nu en anden mulighed. Det sker i forbindelse med fremskrivningen af visse tendenser i overgangen fra det liberale demokrati til den totalitære arbejderstat, kendetegnet ved arbejdsplaner og planøkonomi, og i denne proces fremhæves det forbilledlige i den „omhyggelige og helt ned i detaljen gennemtænkte opdragelse af en bestemt slags mennesker i særlige bosættelser“, sådan som det eksempelvis kendetegner „den zionistiske besættelse af Palæstina.“⁵⁹

⁵⁸ „So gehörte die Beteiligung an der Zersetzung der alten Ordnungen zu den verhängnisvollen Fehlern des liberalen Judentums.“ („Der Arbeiter. Herrschaft und Gestalt“, *Werke*, bd. 6, Stuttgart 1964, s. 280)

⁵⁹ „Die liebevolle und bis in die Einzelheiten durchdachte Erziehung eines bestimmten Menschenschlages in besonderen Siedlungen [...] wie er an der zionistischen Besetzung Palästinas [...] zu beobachten ist“ (smst., s. 309f.).

Nu er der som sagt grænser for, hvor meget man kan eller bør lægge i formuleringer som disse. „Det jødiske tema“ er og bliver perifert i forfatterskabet, og i *Der Arbeiter* strejfses det kun lige akkurat. Hvad der derimod bliver ved med at spille en vis rolle også efter Hitlers magtovertagelse, er kritikken af nazisternes raceideologi, som dukker op flere gange i periodens tekster. To eksempler, begge fra prosasamlingen *Blätter und Steine* (1934), skal nævnes her. Det ene stammer fra det vigtige essay *Über den Schmerz* og står at læse i forbindelse med en gennemgang af smertens konstans, der i den moderne verden, hævdes det, bl.a. finder udtryk i følelsen af at være blevet forgiftet:

Her hører også stemningen af en ubestemt mistillid hjemme –: følelsen af på en eller anden måde at befinde sig i en tilstand af opløsning, om det så er i henseende til den økonomiske, åndelige, moralske eller racemæssige tilstand. Denne følelse munder ud i en generaliseret anklage – i en litteratur skrevet af blinde, som uafbrudt er på jagt efter en eller anden skyldig.⁶⁰

Det andet eksempel findes i *Epigrammatischer Anhang*, samlingens afsluttende og ofte forbigåede samling af epigrammer, hvor det har nummer 44, og det lyder i sin helhed som følger: „Den dårlige race kendes på, at den søger at ophøje sig selv ved at sammenligne sig med andre og nedværdige andre ved at sammenligne med sig selv.“⁶¹ Begge eksempler kan kun læses som en slet skjult kritik af en hjørnesten i de nye magthaveres ideologi. Om det har haft nogen virkning, må ganske vist betvivles, skrifternes esoteriske karakter taget i betragtning. Men alene det at lægge navn til en sådan kritik i 1934, hvor regimet for længst havde demonstreret sin vilje til at eliminere modstandere,

⁶⁰ „In diesen Bereich gehört auch die Stimmung eines dumpfen Mißtrauens –: das Gefühl, irgendwie zersetzt zu sein, sei es in bezug auf den wirtschaftlichen, geistigen, moralischen oder rassischen Bestand. Dieses Gefühl mündet in den Zustand der allgemeinen Anklage aus, – in eine Literatur von Blinden, die ununterbrochen nach irgendeinem Verantwortlichen auf der Suche sind.“ („Über den Schmerz“, *Blätter und Steine*, s. 171)

⁶¹ „Die schlechte Rasse wird daran erkannt, daß sie sich durch den Vergleich mit anderen zu erhöhen, andere durch den Vergleich mit sich selbst zu erniedrigen sucht.“ Efter krav fra myndighederne blev nr. 44 bortcensureret allerede i 2. oplag. Andre med et lignende indhold fik derimod lov til at blive stående, muligvis fordi de vurderedes at være mindre entydige i deres kritik, således nr. 39: „I takt med at racen bliver dårligere, antager aktionen karakter af afgørelse.“ („In demselben Maße, in dem sich die Rasse verschlechtert, nimmt die Aktion den Charakter der Entscheidung an.“) (Jf. Martus, anf. værk, s. 102; Schwilk, anf. værk, s. 362)

har krævet et vist mod – så meget mere som det blev fulgt op af en konsekvent afvisning af at repræsentere eller på nogen måde lade sig bruge af nazisterne. Et eksempel herpå er det allerede omtalte afslag på anmodningen om at indtræde i akademiet, et andet hans temmelig højlydte protest mod, at *Völkischer Beobachter* i maj 1934 havde bragt et uddrag af *Das Abenteuerliche Herz* uden kildeangivelse, hvilket – som Jünger efterfølgende skrev i en indsigelse til redaktionen – „må vække det indtryk, at jeg er tilknyttet Deres blad som medarbejder. Dette er ingeniende tilfældet; tværtimod har jeg i årevis overhovedet ikke gjort brug af pressens midler.“⁶² I samme forbindelse bør det nævnes, at Jünger efter 1933 ikke blot indstillede brevvekslingen med (alt for) regimentforfattere, han for en dels vedkommende havde haft kontakt med i årevis, men samtidig forsikrede venner af jødisk afstamning om, at de kunne regne med ham, hvis de skulle komme i knibe. Det gjaldt bl.a. den rumænskfødte, men statsløse forfatter og historiker Valeriu Marcu, der havde været bosat i Berlin fra 1920'ernes begyndelse og skrevet en række artikler i toneangivende tidsskrifter som *Weltbühne*, *Das Tage-Buch* og Klaus Manns *Die Sammlung*.⁶³ Endelig og måske principielt vigtigst forlod Jünger med sin bror Friedrich Georg i 1934 veteranforbundet for det regiment, de begge havde tilhørt under 1. Verdenskrig, i protest mod, at man var begyndt at smide de jødiske medlemmer ud.⁶⁴ Det har ganske vist intet med forfatterskabet at gøre, men det synes at bekræfte mønsteret – at Jünger i modsætning til de fleste andre på den nationalrevolutionære højrefløj i hvert fald ikke kan beskyldes for at have danset efter de nye magthaveres pibe eller blot holdt lav profil, men at han var villig til at gå temmelig langt for at bevare sin integritet både som kunstner og menneske.

Et sidste eksempel fortjener særskilt omtale. Til forskel fra de foregående drejer det sig her om et gennemgående motiv i forfatterskabet, der lader sig følge fra omkring 1930 til efter 2. Verdenskrig, og som også er interessant derved, at det antyder en mere intim forbindelse til jødedommen end de øvrige. Første gang det optræder, er formentlig i førsteudgaven af *Das Abenteuerliche Herz*, hvor man hen imod slutningen af en optegnelse om verdenskrigen som tyskernes krig mod Europa støder på følgende gådefulde formulering:

⁶² „muß der Eindruck entstehen, daß ich Ihrem Blatte als Mitarbeiter angehöre. Dies ist keineswegs der Fall; ich mache vielmehr seit Jahren vom Mittel der Presse überhaupt keinen Gebrauch.“ (Her citeret efter Kiesel, anf. værk, s. 414)

⁶³ Smst., s. 411.

⁶⁴ Jf. H. Schwilk: „Wie sich Ernst Jünger dem Judentum näherte“, *Die Welt*, 2.6.2009.

Endelig: at jøderne ud over os er de eneste fordægtige europæere – rigtigt nok med en ganske anden natside, med andre drømme i baggrunden; men respektable på dagssiden, der, hvor symbolerne har handelsværdi (penge, presse, Folkeforbundets tørre imperialisme, også Europa et transportmiddel; de farlige bankierer og mystiske ågerkarle hos Balzac: tyske jøder).⁶⁵

Helt vil han tilsyneladende ikke være ved det, der trækkes på det, forbeholdene hober sig op, men pointen er ikke desto mindre klar: Jøder og tyskere deler skæbne, begge regnes for upålidelige folk, hvis nat- og dagside alt for tydeligt falder fra hinanden. Når bankiererne hos Balzac både er jøder og tyskere, rummer det derfor en umisforståelig information til læseren: Her skal vi tage os i agt, herfra er der intet godt i vente. Hvorfor? Forklaringen skal som så ofte hos Jünger findes på slagmarken, i verdenskrigens grusomme materielslag: „Vi [dvs. tyskerne] arbejdede i nogle år resolut nihilistisk med dynamit og skød det 19. århundrede – os selv – i stumper og stykker, idet vi gav afkald på blot det mindste figenblad i form af en egentlig problemstilling.“⁶⁶ Bemærkelsesværdigt nok: Tyskerne bar faktisk hoved- eller endda enensansvaret for krigen, og de gjorde det tilmed uden at smykke sig med noget, der blot antydede et mål eller et program – en ren tilståelsessag. Det centrale her er imidlertid betoningen af (ikke)projektets „resolut nihilistiske“ karakter, for ved at skyde Europa i stumper og stykker fuldbyrdede tyskerne en nødvendig bevægelse frem mod nihilismens „magiske nulpunkt“, hvis overskridelse samtidig markerer begyndelsen på en ny tid. Når „humanitetens opmarcher i gruppekolonne“, som det forenede Vesten pointeret kaldes, fremdeles fornemmer „en *foetor germanicus* [tysk dårlig ånde, AP], hvori et strejf af fremtidige, kaotiske slagmarker synes at slumre“,⁶⁷ kan man derfor ikke fortænke dem i det. Tyskernes rolle i denne fase af historien består i destruktion

⁶⁵ „Endlich: daß die Juden außer uns die einzigen verdächtigen Europäer sind – freilich mit einer ganz anderen Nachtseite, mit anderen Träumen im Hintergrund; aber beachtlich auf der Tagseite, dort, wo die Symbole Verkehrswert besitzen (Geld, Presse, der trockene Imperialismus des Völkerbundes, auch Europa ein Verkehrsmittel; die gefährlichen Bankiers und mystischen Wucherer Balzacs: deutsche Juden).“ (*Das Abenteuerliche Herz*, s. 114)

⁶⁶ „Wir haben stramm nihilistisch einige Jahre mit Dynamit gearbeitet und, auf das unscheinbarste Feigenblatt einer eigentlichen Fragestellung verzichtend, das 19. Jahrhundert – uns selbst – in Grund und Boden geschossen“ (smst., s. 113).

⁶⁷ „Aufmärsche der Humanität in Gruppenkolonne [...] einen *foetor germanicus*, in dem der Hauch künftiger, chaotischer Schlachtfelder zu schlummern scheint“ (smst., s. 115).

og ødelæggelse, i den konsekvente gennemførelse af en nihilistisk akt, og netop heri ligner de jøderne, der op igennem historien har haft en tilsvarende rolle. De ødelæggende kvaliteter, som „civilisationsjøden“ tilskrives i *Schlusswort zu einem Aufsatz*, var altså alligevel ikke så forskellige fra dem, den „nye“ nationalisme hævdede at repræsentere.

Hvor spekulativ denne analyse end måtte forekomme, står én ting i hvert fald fast: Tyskere og jøder er som skæbnefæller intimt forbundet, og den destruktive kraft, de udfolder på forskellige tidspunkter i historien, vækker forståeligt nok ubehag og modstand, men er ikke desto mindre nødvendig, hinsides godt og ondt. Springer vi nogle år frem i tiden, til den anden pariserdagbog, bekræftes denne læsning og tilføjes yderligere et aspekt. I en optegnelse dateret 27. august 1943, hvor Jünger foranlediget af en samtale, han har haft tidligere på aftenen, overvejer århundredskiftets *décadence*, hedder det afslutningsvis: „I denne tilstand har germaneren [her medregnet folk fra Norden, AP] også brug for en jødisk mentor, sin Marx, Freud eller Bergson, som han på barnagtig vis tilbeder, og over for hvem han senere stræber efter at indtage rollen som Ødipus. Det er man nødt til at vide, hvis man vil forstå beletagens antisemitisme som et typisk symptom.“⁶⁸ Hvorfor lige netop Marx, Freud og Bergson? Måske fordi de alle tre på forskellig vis frisatte livskræfters dynamik, der hidtil havde været bundet til eller underkastet intellekt og rationalitet. Det kunne i hvert fald betegnes som et fællestræk hos de tre, men om det også er forklaringen på, at de her optræder side om side, røbes ikke. Derimod synes det klart nok, hvori deres funktion består: De skal – og antages tydeligvis at have en vis indsigt i disse spørgsmål i kraft af deres jødiskhed – hjælpe tyske tænkere igennem og ud over dekadencen, som man måske lidt forsigtigt kunne sammenligne med nihilismens „magiske nulpunkt“. På næsten 15 års afstand bekræftes altså den intime forbindelse mellem den tyske og jødiske karakter, som med en bemærkelsesværdig omvendning nu oven i købet tjener Jünger som hel eller delvis forklaring på germanernes antisemitisme: Hvor jøderne i overensstemmelse med Nietzsche før blev betegnet som fremmed- eller ydrestyrede slaver, er det nu tyskerne, der på grund af en ødipal binding til den jødiske mentor har udviklet et ressentimentlignende karaktertræk, antisemitismen.

⁶⁸ „In diesem Zustand hat der Germane auch einen jüdischen Mentor nötig, seinen Marx, Freud oder Bergson, den er kindlich verehrt und an dem er später zum Ödipus zu werden strebt. Das muß man wissen, wenn man den Antisemitismus der Beletage als typisches Symptom begreifen will.“ („Das zweite Pariser Tagebuch“, *Strahlungen II*, Stuttgart 1980, s. 131)

Konklusion: metapolitik og avantgardisme

Jünger var i mange henseender en gådefuld og tvetydig skikkelse, på én gang ekstremt elitær og stærkt fascineret af totalitarismen som intellektuel mulighed. I den forstand var han et produkt af sin tid, der følte sig draget af de politiske ekstremer og foragtede den politiske midte, vi alle sammen flokkes om i dag – og paradoksalt nok er det måske også en af forklaringerne på, at han, Carl Schmitt og flere andre af mellemkrigstidens omstridte skikkelser nyder en vis bevågenhed i disse år, til trods for at de færreste ville slutte op om tilsvarende synspunkter i dag. Eksperimenterne er så at sige gjort, og som vi alle ved, bør de ikke gentages. Det ændrer imidlertid ikke på, at demokratiet stadig er lettere at kritisere end at begejstres for, og at det for mange kan være svært at acceptere, at det ikke er værdiskabende og udpeger et mål, vi kan være fælles om. Man behøver ikke at være antidemokrat eller tilhænger af menneskehedsutopier for at kunne genkende Jüngers beskrivelse af den vestlige civilisation anno 1929:

Den moderne humanitet, denne menneskeheds similisol, befinder sig lige langt fra de gode og onde ånder, bjergtinder og afgrunde. Dens vej ligner vandrerens, som en grå skærm af skyer beskytter for strålerne af et ubarmhjertigt lys, og som en støvet landevej adskiller fra de underjordiske strømme. Den er en drøm, men en drøm uden farver og billeder, en af de kedeligste drømme, man nogensinde er faldet for, en drøm, som en sporvognspassager drømmer klokken tre om eftermiddagen.⁶⁹

Men som citatet viser, er han også en stor sprogkunstner, og man kan med en vis ret hævde, at det filter, han anlægger på det politiske, netop først og fremmest er æstetisk – for nu at udtrykke det med en let omskrivning af Walter Benjamin, der allerede i 1930, i en anmeldelse af *Krieg und Krieger*, skarpsindigt bemærkede, at Jünger foretog en „hæmningsløs overføring af l'art pour l'art-teserne på krigen“.⁷⁰ Hel-

⁶⁹ „Die moderne Humanität, diese Similisonne des Menschentums, ist den guten und bösen Geistern, den Höhen und Abgründen gleich weit entfernt. Ihr Weg gleicht dem eines Wanderers, den ein grauer Wolkenschirm vor den Strahlen eines unbarmherzigen Lichtes schützt und den eine staubige Landstraße von den unterirdischen Wässern trennt. Sie ist ein Traum, aber einer ohne Farben und Bilder, einer der langweiligsten Träume, auf die man je verfallen ist, ein Traum, wie ihn ein Straßenbahnpassagier um drei Uhr nachmittags träumt.“ (*Das Abenteuerliche Herz*, s. 131)

⁷⁰ „eine hemmungslose Übertragung der Thesen des l'Art pour l'Art auf den Krieg“ (W. Benjamin: „Theorien des deutschen Faschismus. Zu der Sam-

ler ikke det var han alene om, og alligevel er der nok ingen tvivl om, at han på dette punkt overgik de fleste af sine samtidige i radikalitet, og at der netop af samme grund er noget sært indholdsløst over hans politiske tekster. Om revolutionen kom fra højre eller venstre, var ham dybest set ligegyldigt, bare den kom. Det er formentlig også en del af forklaringen på den stadige jævnføring af nationalisme og socialisme, som begge igen og igen vejes og findes for lette. „I mere end hundred år“, hedder det symptomatisk i *Die totale Mobilmachung*, et forstudie til *Der Arbeiter* fra 1930, „har ‚højre‘ og ‚venstre‘ spillet masserne, blændet som de er af valgrettens optiske bedrag, frem og tilbage mellem sig som en kastebold [...]. I dag står det overalt i verden mere og mere klart, at de i virkeligheden er identiske.“⁷¹ Hvad der optager og fascinerer ham, er selve overskridelsen og omvæltningen af det borgerlige samfund – et projekt, han havde til fælles med den samtidige avantgardebevægelse, som han i mangt og meget var et produkt af. Alene af den grund kunne han ikke have nogen sympati for en vulgær og pøbelagtig massebevægelse som nationalsocialismen. Det er revolutionen som form snarere end programmet og indholdet, der interesserer ham – ja, sat på spidsen lader en stor del af hans politiske tekster sig læse i forlængelse af den historiske avantgardes „manifestitis“. Dadaismens negation af borgermusikken og enhver form for meningsfuld samtale oversættes hos Jünger til politikens sprog, og midt i al den stålsatte vilje og radikalitet kan man pludselig støde på helt sympatiske formuleringer, der tager luften ud af projektet og næsten synes at mime „at være dadaist er at være mod dette manifest“-formlen: „Det er desuden godt at operere med skiftende begreber, så den kedelige klasse af dogmatikere ikke får noget ben til jorden.“⁷² Sådan taler

melschrift ‚Krieg und Krieger‘, herausgegeben von Ernst Jünger“, *Gesammelte Schriften*, bd. III, udg. af H. Tiedemann-Bartels, Frankfurt/M 1972, s. 240). En nyligt udgiven brevvæksling mellem Jünger og Gerschom Scholem – med hvis bror Jünger havde gået i skole i Hannover – peger på den mulighed, at Jünger i sommeren 1940, under sin første udstationering i Paris under besættelsen, forsøgte at redde Benjamin ved at skjule ham på et lazaret som sygeplejer („Ernst Jünger-Gerschom Scholem. Briefwechsel 1975-1981“, udg. af D. Schöttker, *Sinn und Form*, 3/61. årg. [2009], s. 293-308).

⁷¹ „Durch einen über hundertjährigen Zeitraum hindurch spielten sich die ‚Rechte‘ und die ‚Linke‘ die durch die optische Täuschung des Wahlrechtes geblendeten Massen wie Fangbälle zu [...] Heute enthüllt sich in allen Ländern immer eindeutiger die Tatsache ihrer Identität“ („Die totale Mobilmachung“, *Blätter und Steine*, s. 153).

⁷² „Auch ist es gut, mit wechselnden Begriffen zu operieren, damit die unerfreuliche Klasse der Dogmatiker keinen Ansatz gewinnt.“ („Schlusswort zu einem Aufsatz“, s. 542)

en fanatisk nationalist ikke, sådan taler en kunstner, en individualist, en anarkist.

Forholder det sig meget anderledes med antisemitismen? Selvfølgelig kan man isoleret set kalde nogle af de citerede passager for antisemitiske, for så vidt som de åbenlyst benytter sig af dette vokabular. Men at kalde Ernst Jünger for antisemit eller for den sags skyld at ekstrapolere nogle ganske få sider fra en i øvrigt temmelig obskur del af værket til resten af forfatterskabet er mildt sagt vildledende og udtryk for et kommissæragtigt syn på litteratur. Gjorde vi det til standard for vores omgang med litteraturhistorien, ville meget lidt leve op til vore dages kriterier for læseværdighed, og vi ville alle være en hel del dummere og fattigere. Antisemitiske klichéer findes i større eller mindre udstrækning i utallige forfatterskaber fra før perioden 1933-45 – også hos guldrandede klassikere som Goethe, Thomas Mann eller for den sags skyld Søren Kierkegaard.⁷³ Målt med den alen skiller Jünger sig ikke meget ud fra sine samtidige, og i det omfang han gør, er noget af det mest bemærkelsesværdige vel i virkeligheden, i hvor ringe grad han faktisk spiller på antisemitismens register – ikke mindst hvis vi som Volkov antager, at antisemitismen var den gængse „kulturelle kode“ for antiemancipatoriske bestræbelser fra midten af 1890'erne og frem. Men hvad man naturligvis kan kritisere ham for, er, at han omvendt ikke veg uden om at tale dette sprog, når han direkte blev afæsket et svar, og måske især, at han i årene omkring 1930 var ubesindig og skødesløs nok til at bruge „jødespørgsmålet“ i en politisk set problematisk og dybt uansvarlig leg med radikalisme. Så frastødende det end måtte forekomme, demonstrerer det dog samtidig meget klart, hvorfor han i hvert fald på dette punkt ikke kan slås i hartkorn med Heidegger og Carl Schmitt, der til forskel fra Jünger netop ikke holdt sig til legen, men efter alt at dømmes var og forblev forbenede antisemitter.

⁷³ Klaus Berghahn fælder således en hård dom over Goethe, der beskyldes for at være arg modstander af jødernes emancipation og ligestilling („Ein klassischer Chiasmus: Goethe und die Juden, die Juden und Goethe“, *Goethe Yearbook*, 10 [2001], s. 203-21). Om Mann og jøderne, jf. senest Heinrich Detering: „Juden, Frauen und Literaten“. *Zu einer Denkfigur beim jungen Thomas Mann*, Frankfurt/M 2005 og sammenfatningen i Hermann Kurzke: *Thomas Mann. Das Leben als Kunstwerk*, München 2000, s. 206-33. Søren Kierkegaard og antisemitismen behandles af Peter Tudvad i *Stadier på antisemitismens vej – Søren Kierkegaard og jøderne*, København 2010.

SUMMARY

Ernst Jünger, antisemitism and the „new“ nationalism of the 1920's

The German officer, author and entomologist Ernst Jünger (1895-1998) has, like Carl Schmitt and Martin Heidegger, often been accused of being an antisemite. The allegations against Schmitt and Heidegger have been the subject of exhaustive investigation, whereas the study of the extent of Jünger's alleged antisemitism has been nowhere nearly as thorough. Spurred by the great interest in recent years for Jünger's works, which in Denmark has resulted in renewed accusations of antisemitism, this article investigates these allegations. Based on a study of Jünger's political journalism from the years 1923-1930 it makes two claims: first, that Jünger, as opposed to Heidegger and Schmitt, dealt very little with „the Jewish problem“. It was the subject of only one of Jünger's 150 articles during this period. Secondly, it is quite doubtful that the article in question really represents what is traditionally seen as an antisemitic viewpoint. Thus, a close reading of these passages, taking the historical context into consideration, makes it plausible that Jünger's view on „the Jewish question“ is characterized by a strong cultural determinist point of view which affirms radical cultural difference and as such has greater similarity to modern identity politics and multiculturalism than to the racially determined antisemitism of the 1920's. In the final part of the article other relevant portions of Jünger's work are discussed, which confirm the impression that Jünger did make use of concept of collective identity in a highly questionable way, but that there is no solid basis for allegations of antisemitism here either.